

ESNEK ÖĞRENME

Yrd. Doç. Dr. Şerafettin KARAKAYA

Pegem A Yayıncılık

Yrd. Doç. Dr. Şerafettin Karakaya
ESNEK ÖĞRENME

ISBN 975-8792-42-3

© Pegem A Yayıncılık®, 2004

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem A Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan
kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,
elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt veya
başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz,
dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı
bandrolü ile satılmaktadır.
Okuyucularımızın bandrolü olmayan
kitaplar hakkında yayınevimize
bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Eylül 2004

Kapak Tasarımı
zulfin.eua

Yayın Yönetmeni
Gürsel Avcı

Baskı ve Cilt
Öncü Basımevi
(312) 384 31 20

Pegem A Yayıncılık® Tic. Ltd. Şti.
Adakale Sokak 4/B Yenışehir Ankara
Tel: (312) 430 67 50 – 430 67 51 – 435 44 60
Belgegeçer: (312) 430 67 51
İnternet: www.pegema.com.tr
e-posta: pegema@pegema.com.tr

ÖNSÖZ

21. yüzyıldaki hızlı değişim sürecinin ülkemizde gelişim süreci haline getirilebilmesi için; büyük ölçüde çağın koşullarına uygun eğitimin ihtiyaçlara cevap verebilecek bireylerin yetiştirilmesi amacıyla yönelik hazırlanmasına ve işletilmesine bağlıdır. Bir başka anlatımla, bireyin geliştirilmesinin merkeze alındığı öğretim süreçlerinin, daha genel anlamda eğitim sisteminin bütün unsurlarının bireyin ihtiyaçlarını ve özelliklerini esas alarak gelişmesini sağlayacak şekilde organize edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda eğitim sisteminin bütün unsurları bireyin gelişimine katkı sağladığı ölçüde anlamlı ve değerlidir.

İnsan gelişiminin merkeze alınması; bireysel farklılıkları esas almayı, kaynakların zenginliğini, öğretim yöntemleri ve tekniklerinin çeşitliliğini, öğretmen niteliklerini artırmayı, sınıflarda öğrenci sayılarını azaltmayı, bireysel farklılıklara uygun olarak hedeflerde farklılıkların olduğu çok amaçlı eğitim programlarının geliştirilmesini ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine bağlı olarak öğretimin mümkün olduğu kadar kişiselleştiren eğitim politikalarının hazırlanmasını ve uygulanmasını gerektirir.

Bireylerin gelişimini hedefleyen eğitim ve öğretim yapılaşmalarının temel niteliklerinden birisi; öğretme ve öğrenme etkinliklerinin esnek ve dinamik olmasıdır. Eğitim süreçlerinde bireyde gerçekleştirilecek nitelikler (bilgi, beceri, tutum ve değerler) için bireysel farklılıklara, varolan olanaklara, yaşanılan çağın koşullarına ve ihtiyaçlarına en uygun öğrenme öğretme yaklaşımlarının seçilerek uygulamaya sokulması gerekir. Bu nedenle esneklik ve dinamiklik nitelikleri bireyde istenilen hedeflerin gerçekleşmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu kitabın amacı, esnek öğrenmenin ne olduğu sorusuna ilişkin yaklaşımları tanıtmaktır. Burada esnek öğrenmenin kesin bir tanımını değil; esnek öğrenmeyle daha çok ilişkili olduğu görülen

yaklaşımların tanıtılması hedeflenmektedir. Herhangi bir öğretim ve öğrenme yaklaşımında esneklik fikri yeni değildir. Pek çok öğretmenin öğrencilerinin öğrenme nitelik ve niceliklerini artırmayı düşündükleri ve öğrencilerinin kişisel ihtiyaçlarına ve özelliklerine uygun bütün bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor alanda kapasitelerini geliştirmelerini istedikleri bir gerçektir. Pek çok konuda istenilenlerin gerçekleşmemesinin önemli nedenleri vardır. Öğretim gruplarının büyüklüğü, derslerin yoğunluğu, zaman ve kaynak yetersizliği sorunu, danışmanlık ihtiyacı, sınav sistemlerinin talepleri ve eğitim uygulamalarında geleneksel alışkanlıklar, kesin ilke ve kuralların baskısı, öğretim süreçlerinde günlük karşılaşılanlardan sadece birkaç tanesidir. Çoğu zaman ortaya çıkan sorunların öğretim ve öğrenme yaklaşımlarından kaynaklandığı söylenebilir. Bu nedenle esnek öğrenme yaklaşımları adıyla hazırlanan bu kitabın eğitim sorunlarının çözümüne bir katkı yapabileceği düşünülmektedir.

Bu kitabın basımında gösterdikleri özverili ve titiz çalışmalarını için Pegem A Yayıncılığına en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eleştiri ve düzeltmelere rağmen kitaptaki hata ve yetersizliklerden yazarın sorumlu olduğunu, yapılacak eleştiri ve uyarıların eğitim programları ve öğretim alanında gelişmemize katkı sağlayacak geri bildirimler olacağını belirtmek istiyorum.

Eylül, 2004

Ş. Karakaya

Erzurum

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	iii
İçindekiler	v
Giriş.....	1

1. BÖLÜM ESNEK ÖĞRENME

Esnek Öğrenme Yaklaşımının Anlamı	3
Esnek Öğrenme Yaklaşımının Temel İlkeleri	4
Esnek Öğrenme Yaklaşımının Bazı İşlevleri.....	6
Öğrencilerde Oluşması Beklenenler	6
Esnek Öğrenme Düşüncesi ve Yaklaşımı.....	8
Esnek Öğrenme Uygulaması İçin İlham ve Baskı Kaynakları	9
Esnek Öğrenmenin Hedefleri	14
Esnek Öğrenme Koşulları.....	17
Esnek Öğrenme Yöntemleri	25
Etkin Öğrenme Teknikleri.....	29
Değerlendirmenin Esnek Şekilleri.....	36

2. BÖLÜM

ESNEK ÖZELLİĞİ TAŞIYAN ÖĞRENMEYİ GELİŞTİRME YAKLAŞIMI VE ÖZELLİKLERİ

Esnek Öğrenme Yaklaşımı	41
Kendinden Destekli Öğrenmede Çalışma İlkeleri	57
Özel Dersler	90
Anlamı	90
Özel Derslerin Temeli.....	96
Roller ve İçerikleri	100
Hedefler	103
Yöntem ve Teknikler	110
Öğrenme Atmosferi ve Öğrenme Desteği	113
Teknikler	113
Programlı Öğrenme.....	121
Öğrenme Arzusu	123
Pekiştiriciler [Uyarıcı ve Teşvikler):.....	124
Öğrenme Durumları ve İlkeleri.....	125
Özümleme	131
Motive Olma	131
Hatırlama	132
Ayırt etme	133
Kaynakta Ayırt etme	137
Çalışma Durumunda Ayırt etme	141
Destekte Ayırt etme	144
Tepkide Ayırt etme	146
Esnek Öğrenme Kaynakları.....	149
Kaynakların Genel Nitelikleri	153
SONUÇ	156
KAYNAKÇA.....	159
TERİMLER SÖZLÜĞÜ	161
DİZİN	165

GİRİŞ

21. yüzyılda problemleri çözebilen, toplumsal ve kişisel ihtiyaçlara cevap verebilen eğitim politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlarına yaşadıkları hayatın problemlerini çözebilen nitelikli bilgi, beceri, tutum ve değerleri verebilen ülkelerin lider konumunda oldukları görülüyor. İnsanların gerekli nitelikleri kazanmalarının tek yolu da öğrenmedir. Öğrenme: bilme, yapma ve hatırlama boyutlarıyla kişiseldir ve tecrübeye dayalıdır. Bir başka anlatımla, öğrenme kişisel öğrenme etkinliğini gerektirir. Öğrenme, öğrenenin kişisel çabasına bağlı olduğu kadar, öğretme hizmetinin niteliklerine de bağlıdır.

Bilimsel ve teknolojik alanlardaki değişme ve gelişmeler, meslek alanlarındaki hızlı değişmeler yanında artan çeşitlilikler, ihtisas alanlarının çoğalarak derinleşmesi, yaşantı şekillerindeki değişmeler ve ekonomik şartlar; insanın çok daha yüksek standartta öğrenme niteliklerine sahip olma ihtiyacını ortaya koymaktadır. İnsanın çok yönlü ve karmaşıklaşan hayat karşısında yapıcı anlamda güçlü olma zorunluluğu; öğrenme yoluyla edinebileceği nitelikli bilgi, beceri, tutum ve değerlere dayalıdır.

Diğer alanlarda olduğu gibi, insan niteliklerinin farklılığını eğitim alanında da kabul etmek; "insan haklarının" temel şartlarından birisidir, ve "Her insan orijinal bir dünyadır ve farklılıklara sahiptir" gerçeğinin anlaşılmasıdır. İnsanın kişisel farklılıklarına saygı göstermek ve onun niteliklerine uygun eğitim hizmeti vermek; eğitimde eşitliği (fırsat ve imkân eşitliğini) ve demokratik eğitimi gerçekleştirmeye adım atmak ya da kapı açmaktır denilebilir. İnsan niteliklerine uygun ve insanı merkez alan bir eğitim anlayışının ancak hümanist olabileceği düşünülebilir. Böyle bir eğitim hizmetinin niteliğinde skolastik ve dogmatik

2 *Esnek Öğrenme*

uygulamalara yer verilemeyeceği gibi, kişinin eğitim özgürlüğü de saptırılamaz.

İnsan niteliklerini ve ihtiyaçlarını esas kabul eden ve insanı merkeze alan eğitim hizmetinin niteliğinde kaliteye bağlı olarak kişisel farklılıklara ve ayırt ediciliğe dikkat edilir, eğitim ve öğretim mümkün olduğu ölçüde kişiselleştirilir. Öğrencinin bulunduğu aşamadan başlamak şartıyla onun özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun eğitim hizmeti vererek maksimum seviyeye gelmesine yardımcı olmak, çağdaş eğitim sistemlerinin ve okulların amacıdır.

Öğretme ve öğrenmede kullanılan yöntem ve tekniklerin niteliği; öğrenmede nitelik ve nicelik artışına neden olan temel faktörlerden birisidir. Öğretim yöntem ve tekniklerindeki çeşitlilik öğrenci, konu ve öğrenme çevresinin özelliklerine uygun olanlarının kullanılması açısından bir zenginlik olarak düşünülür. Bu açıdan esnek öğrenme yaklaşımları yeni değildir. Pek çok iyi öğretmen öğrencilerine bu yolda öğrenme durumları organize etmeyi ve öğretme etkinliklerinde bulunmayı düşünmüştür. Uygulamayı zor bulmalarının ise pek çok nedeni vardır. Yine de bu kitapta esnek öğrenme nedir, hedefleri, özellikleri, ilkeleri, esnek öğrenme yaklaşımları, uygulama şartları ve şekilleri nelerdir sorularına cevap vermeye çalışılmaktadır. Gerek öğretmenlik mesleği ve gerekse öğrenciler açısından farklı bir bakış açısı, düşünce şekli, tartışma ve araştırma yolu açılabilirse; genel öğretim yöntemleri ve teknikleri alanında hedeflenen bir katkının gerçekleşmiş olacağına inanılmaktadır.

ESNEK ÖĞRENME

Esnek Öğrenme Yaklaşımının Anlamı

Öğrenme denemelerinin sonucunda elde edilen öğrenme standartlarının düşük olmasının önemli bir nedeni, öğretmenin uygulamakta olduğu öğretim yönteminden vazgeçip, öğrencilerin öğrenme şekline ve hızına uygun düzenlemeler yapması ve uygulaması gerekirken aynı yaklaşımı, daha yaygın ve ısrarla sürdürmesidir. Öğrencilerin ilgili olup-olmadıklarının, akademik ya da uygulamalı derslerin yürütülmesinin, ne çalışılacağına, alanın yoğunluğunun ya da yükünün tayininin öğretmenler tarafından oldukça otoriter bir şekilde yönetilmesi ve yine aşırı sıklık ya da öğrenci başarılarının sınırlandırıldığı sıkıntı veren sıralamaların yapılması oldukça olumsuz etkiler yapmaktadır.

Halbuki okullar, öğrencilere mümkün olan en yüksek başarılarla yetiştirme fırsatını vermekle en üst faydayı elde edeceklerinden emin olunmasını sağlamanın hedef olduğunu unutmamalıdır (British National Curriculum, 1994:28-29). Bu nedenle esnek öğrenme çerçevesi; öğrencilere kendi hızlarında çalışma, bireysel ihtiyaçlarını ifade etme, kişisel sınırlarını genişletme, genel ve ortak bir çalışmaya katılmalarıyla geleneksel bir sınıftakinden çok daha yüksek bir performansı ve başarıyı gerçekleştirebilme fırsatı sağlar. Ayırt edicilik programın adeta kalbidir ve öğrencilerin elde edebilecekleri hedefleri gerçekleştirmek üzere farklı seviyelerde kişisel olarak çalışmalarını kaçınılmazdır.

Öğretim ve öğrenme; ayırt edici ve bireysel ilerleme üzerinde sahip olduğu vurgulamayla tam öğrenmede gerekli olanları sağlaya-